

Nr 27.

Ankom till riksdagens kansli den 26 maj 1922 kl. 3 e. m.

Konstitutionsutskottets memorial i anledning av en inom första kammaren jämlikt § 57 riksdagsordningen gjord anmälan om anledning till anmärkning mot statsrådet och chefen för försvarsdepartementet.

Sedan enligt protokollsutdrag från första kammaren av den 13 maj 1922 herr *Widell* inom kammaren yttrat, att anledning förefunnes till anmärkning mot statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, varom remiss begärdes till konstitutionsutskottet, inför vilket anledningen skulle uppgivas, har jämlikt föreskriften i 57 § riksdagsordningen detta yttrande tillika med ett av herr *Widell* i sammanhang härmed avlämnat förseglat konvolut blivit till utskottet överlämnat.

Ifrågavarande förseglade konvolut befanns vid öppnandet innehålla en skrivelse av följande lydelse:

»Till konstitutionsutskottet.

Genom det av 1921 års riksdag antagna avlöningsreglementet för fast anställt manskap vid armén och marinen avskaffades de förut till hantverksbeställningsmän vid artilleriet utgående s. k. arbetspenningarna. Av Kungl. Maj:ts proposition till innevarande års riksdag, nr 139, sid. 7, framgår emellertid, att Kungl. Maj:t, emot ett avstyrkande utlåtande från arméförvaltningens civila departement, genom beslut den 22 december 1921 medgivit, att till beställningsmän får utbetalas från arméns vapenanslag gratifikation såsom ersättning för de indragna arbetspenningarna. Då detta beslut synes mig uppenbarligen

strida mot vad 1921 års riksdag beslutat, får jag härmed göra anmälan enligt 57 § riksdagsordningen mot föredragande departementschefen.

Stockholm den 13 maj 1922.

Ludvig Widell.»

I anledning av förestående anmälan har konstitutionsutskottet, till vilket tidigare överlämnats det i statsrådet förda protokoll rörande i nyss återgivna skrivelse omnämnda beslut den 22 december 1921, hos vederbörande gjort framställning om överlämnande till utskottet jämväl av fullständiga handlingar till ifrågasvarande ärende. Av de handlingar, som till följd härav tillställts utskottet, inhämtas i huvudsak följande:

Den 10 december 1921 avgav fälttygmästaren en till försvarsdepartementet den 19 i samma månad inkommen, så lydande V. P. M. angående arbetspenningar åt hantverksbeställningsmän vid artilleriet:

»Genom nådigt brev den 18 november 1904 har Kungl. Maj:t förordnat, bland annat, att till godkänd hantverksbeställningsman skulle under tjänstgöring vid artilleriets tygverkstäder utgå vissa arbetspenningar till belopp, som fastställdes av generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet.

Arbetspenningen har av generalfälttygmästaren bestämts till sådan storlek, att hantverksbeställningsmännens sammanlagda avlöningsförmåner (däri sålunda naturaförmåner såsom beklädnad, bostad, förplägnad inbegripna) ej få överstiga i vederbörliga orter gängse avlöningsförmåner för likställda civila arbetare (tygarbetare).

I sitt med skrivelse den 10 januari 1921 till Kungl. Maj:t överlämnade »Betänkande och förslag rörande löneroglering för arméns och marinens personal», del. I, framhöllo de s. k. 1918 års militära avlöningssakkunniga, att berörda arbetspenningar i samband med den ifrågasatta lönerogleringen borde avskaffas (sid. 42 i nådig proposition nr 350 till riksdagen angående löneroglering för arméns och marinens personal).

Av innehållet å sid. 48 i nämnda proposition framgår, att statsrådet och chefen för försvarsdepartementet icke ansett sig böra frångå de sakkunnigas förslag om arbetspenningarnas avskaffande. Detta förslag lämnades utan invändning av riksdagen.

Sedan Kungl. Maj:t den 29 juni 1921 utfärdat nytt avlöningsreglemente för fast anställt manskap vid armén och marinen, att enligt i reglementet givna övergångsbestämmelser äga tillämpning fr. o. m. den 1 november 1921, hava av hantverksbeställningsmännen, enligt inhämtade uppgifter från vederbörande truppförband 14 st. övergått på ny stat samt 25 kvarstannat å den gamla staten med bibehållen rätt till arbetspenningar. Av de 14, som övergått till ny stat, hava 9 st. måst rekapitulera och därigenom tvingats att övergå, varemot 5 st. frivilligt övergått å ny stat, varvid arbetspenningarna bortfallit.

En del truppförbandschefer hava nu meddelat, att hantverksbeställningsmännen förklarar sig icke ämna kvarstanna i tjänst, sedan anställningstiden ut-

gått, om arbetspenningarna borttagas. Artilleridepartementet har även förut framhållit, att det torde bli nödvändigt att bibehålla de arbetspenningar, som förut utgått till hantverksbeställningsmän vid tjänstgöring vid artilleriets verkstäder, och äro skälen härtill anförda i ovannämnda nådiga proposition nr 350 sid. 46. I samma proposition sid. 48—49 har även chefen för försvarsdepartementet anfört, att »vad särskilt arbetspenningarna angår synas visserligen de av artilleridepartementet förebragta skäl för desammas bibehållande äga visst fog för sig. Med hänsyn till angelägenheten av att vid löneregleringens genomförande tillse, att speciella avlöningsförmåner i form av yrkesarvoden icke utan tvingande skäl införas i avlöningssystemet, har jag emellertid ansett mig i denna fråga böra intaga samma ståndpunkt som de sakkunniga. Därest emellertid erfarenheten skulle giva vid handen, att särskilda åtgärder måste vidtagas för att säkerställa rekryteringen av ifrågavarande beställningsmän, lärer framdeles böra tagas under övervägande, på vilket sätt detta ändamål lämpligast må kunna vinnas.»

Enligt ovan hava vissa regementschefer redan anmält, att hantverksbeställningsmännen allt efter utgående av deras nuvarande kontrakt ämna avgå. Detta blir dock naturligtvis beroende av de då varande arbetstillfällena inom civila industrien. Men då normala tider åter inträda, torde hantverksbeställningsmännen i allmänhet ej kvarstå med avsevärt sämre avlöning än vad de kunna erhålla som civila yrkesarbetare. Det är även motbjudande att låta dem arbeta vid artilleriets verkstäder, inom samma lokaler tillsammans med civila arbetare (tygarbetare) och utföra samma arbete med avsevärt mindre avlöning än de senares. Det lämpligaste sättet att ordna denna fråga synes vara, att arbetspenningar fortfarande må utbetalas, dock ej till högre belopp än att värdet av hantverksbeställningsmännens sammanlagda högsta avlöning, naturaförmåner inbegripna, ej få överstiga i vederbörliga orter utgående avlöningsförmåner för likställda civila arbetare. Innan denna fråga av riksdagen hinner beslutas, synes det skäligt, att de nuvarande hantverksbeställningsmännen, som övergått till ny stat och de som före ett eventuellt riksdagsbeslut på grund av rekapitulation komma att övergå till denna stat, erhålla en månatlig gratifikation så stor, att de därigenom erhålla lika stor avlöning som de, som nu kvarstå å gamla staten med därvid utgående timpenning.

Dessa arbetspenningar och gratifikationer torde böra utgå av vapenanslaget.»

Anmodade att skyndsamt avgiva utlåtande häröver, anförde arméförvaltningens artilleri- och civila departement den 21 december samma år följande:

»Arméförvaltningens artilleri- och civila departement få i underdånighet tillstyrka det avgivna förslaget, i vad detsamma avser att, oberoende av den från och med den 1 november 1921 genomförda lönereglering för arméns manskap, bereda arbetspenningar åt hantverksbeställningsmän vid artilleriet, och få departementen på grund härav anhålla, att nådiga proposition i ärendet måtte föreläggas nästkommande års riksdag.

Vad åter beträffar förslaget, i vad det avser att redan nu utan avvaktan på riksdagens beslut tilldela ifrågavarande beställningsmän mot arbetspenningarna svarande gratifikationer, kan *civila departementet* för sin del ej tillstyrka detsamma, enär frågan om arbetspenningarnas borttagande i samband med ovannämnda lönereglering varit föremål för riksdagens prövning. Däremot torde i en blivande proposition i ämnet kunna inhämtas riksdagens medgivande till att arbetspenningar enligt de grunder, som må kunna fastställas, må till personalen utbetalas retroaktivt från tidpunkten för det nya manskapsavlöningsreglementets ikraftträdande.

Artilleridepartementet anser däremot — med hänsyn till det avsevärt försämrade ekonomiska läge, vari hantverksbeställningsmännen genom arbetspenningarnas borttagande försatts — att föreslagna gratifikationer snarast möjligt böra utgå. Av föredragande departementschefens uttalande till det vid nådiga propositionen nr 350 1921 fogade statsrådsprotokollet framgår, att tveksamhet rätt angående arbetspenningarnas borttagande, varjämte antydes, att en rättelse framdeles möjligen kunde bliva erforderlig. När det därför visat sig, att åtgärden i fråga redan nu bragt här avsedda statstjänare i ett nödläge, torde det ej vara med rättvisa och billighet förenligt, att staten av formella skäl uppskjuter att lämna den ifrågasatta hjälpen, vilken visat sig vara erforderlig utan uppskov.»

Rörande Kungl. Maj:ts på föredragande departementschefens hemställan fattade beslut i ärendet innehåller protokollet över försvarsärenden den 22 december 1921, jämte redogörelse för vad fälttygmästaren anfört samt hänvisning till det av arméförvaltningens artilleri- och civila departement avgivna utlåtande, följande:

»Kungl. Maj:ts, som ärnar förelägga nästkommande års riksdag särskilt förslag i ämnet, medger med hänsyn till vad i ärendet förekommit, att till ovan omförmälda, på ny stat anställda fjorton hantverksbeställningsmän ävensom de övriga hantverksbeställningsmän vid artilleriet, vilka vid utgången av oktober månad 1921 voro såsom sådana anställda och på grund av rekapitulation anställdts eller komme att anställas på ny stat, tillsvidare i avvaktan på riksdagens beslut må för tjänstgöring vid artilleriets tygverkstäder, enligt generalfälttygmästarens och inspektörens för artilleriet närmare bestämmande utgå gratifikationer, till en var med högst så stort belopp, att detta jämte beloppet av hans sammanlagda avlöningsförmåner, inberäknat naturaförmåner, icke överstiger å vederbörlig ort gängse avlöningsförmåner för likställd civil arbetare (tygarbetare); skolandet det nu lämnade medgivandet gälla från och med 1 november 1921 samt utgifterna för gratifikationerna tillsvidare bestridas av ordinarie vapenanslaget (1921: IV. 2. F. 1).»

Vid prövning av förevarande ärende har utskottet funnit föredragande departementschefens hemställan vara anmärkningsvärd.

Genom 1921 års riksdags beslut i anledning av propositionen nr 350 angående lönereglering för arméns och marinens personal har riksdagen

för sin del bestämt fastslagit, att de förut till hantverksbeställningsmän utgående s. k. arbetspenningarna skulle i samband med den ifrågasatta löneregleringen avskaffas. Om innebörden av detta beslut bör så mycket mindre tvivel kunnat råda, som i departementschefsyttrandet till nämnda proposition uttryckligen angivits, att arbetspenningar icke vidare skulle förekomma, och riksdagen genom sitt godkännande av det föreslagna avlöningsreglementet ställt sig på samma ståndpunkt. Under sådana förhållanden synes det utskottet, att föredraganden icke bort hemställa om Kungl. Maj:ts medgivande att till vissa hantverksbeställningsmän på ny stat måtte utgå ersättning — låt vara under benämningen gratifikationer — efter i huvudsak samma grunder, som förut varit gällande i fråga om arbetspenningarna. Detta hade så mycket mindre bort ske, som med ärendets avgörande utan nämnvärd olägenhet kunnat fullständigt anstå, till dess detsamma ånyo kunnat underställas riksdagens prövning, helst därvid, såsom en av de hörda myndigheterna framhållit, tydligtvis även möjlighet förefunnits att träffa bestämmelser med retroaktiv verkan om ersättning av ifrågavarande slag.

På grund av vad sålunda anförts, har utskottet funnit detta ärende vara av beskaffenhet, att anmälan bör, jämlikt § 107 regeringsformen, göras hos riksdagen mot föredragande departementschefen, statsrådet Hansson.

Stockholm den 26 maj 1922.

På konstitutionsutskottets vägnar:

SAM. CLASON.

Närvarande: Herrar Clason, Engberg*, G. A. Strömberg, Hellberg, Ljunggren, Reuterskiöld*, G. W. Hansson, von Geijer, Lyberg*, Norling*, N. J. M. Svensson, Sävström, Magnusson i Tumhult*, Jansson i Edsbäcken, Nilsson i Antnäs, Bäckström*, Fast*, Svensson i Grönvik, Pehrsson i Göteborg och Hedvall*.

* Ej närvarande vid memorialets justering.

Reservationer:

1) av herrar *Engberg, G. W. Hansson* och *Sävström*;

2) av herrar *Reuterskiöld, Nilsson* i Antnäs och *Svensson* i Grönvik, som ansett, att utskottets yttrande bort hava följande lydelse:

»Jämlikt ansvarighetslagen 1810 för statsrådets ledamöter m. fl. § 5, skall den, som tillstyrker statsmedels användning annorledes än fastställt blivit, vid åtal enligt R.F. § 106 dömas till ämbetets förlust. Uppenbart är emellertid, att tillstyrkandet av ett dylikt beslut kan grunda sig på skäl, som äro sakligt fullt riktiga och som, där de måhända icke föranlett till ett dylikt beslut, kunde för rådgivaren göra ansvar enligt R.F. § 107 självfallet. Härvid bör erinras, att ansvaret enligt R.F. § 106 aldrig innebär annat eller mera än att riksdagen, för varje fall av avvikelse, där anslagen användas från den fastställda statsregleringen, förbehållits frihet att giva eller vägra decharge, under det att, när statsregleringen vid ut- anordningarna noga följes, decharge är på förhand given i vad R.F. § 106 angår. Om alltså i något fall vederbörande finner sakliga skäl av ovedersäglig styrka tala för viss avvikelse vid anslags användning, kan detta fullt konstitutionellt ske på det sätt, att avvikelsen för riksdagen anmäles antingen, och riktigast, i samband med särskild proposition om godkännande av den sålunda gjorda antecipationen av ett riksdagens framtida bifall till åtgärden, eller i samband med statsverkspropositionen genom omförmålan vid vederbörlig punkt i denna. Lämnar riksdagen den sålunda anmälda åtgärden utan erinran, bör densamma anses hava vunnit godkännande, och anledning saknas då för konstitutionsutskottet att tillämpa R.F. § 106, varemot utskottet alltjämt har frihet att använda R.F. § 107.

I nu föreliggande fall har departementschefen för riksdagen anmält förhållandet i samband med proposition om ändring i det tillstyrkta beslutets riktning av vissa 1921 av riksdagen givna avlöningsbestämmelser. Ehuru utskottet anser, att denna anmälan, för att bliva formellt fullt riktig, bort åtföljas även av hemställan om den redan gjorda utgiftens efterhandsgodkännande, kan utskottet å andra sidan ej i denna formella underlåtenhet finna tillräcklig anledning till anmärkning. Skulle riksdagen, i samband med nämnda propositions prövning, ogilla utbetalningen, borde efter sträng rätt åtal genom utskottet följa, men innan ett sådant ogillande, vilket dock ej utan vidare kan anses ligga ens i ett eventuellt

avslag å propositionen om ändring för framtiden av avlöningsbestämmelserna, saknar utskottet fog för åtgärd enligt R.F. § 106.

Vad åter angår frågan om tillämpning av R.F. § 107, har utskottet efter granskning av handlingarna icke funnit skäl till anmälan, i följd varav den framställda anmärkningsanledningen icke föranleder vidare åtgärd.»
